

The article has outlined the main conditions and directions of forming the image of the manager on the basis of the analysis of psychological and pedagogical researches. The conceptions, components, functions of the image of the manager and stages of its formation have been generalized.

Key words: image, image of the manager, the manager's culture, competence, professionalism, social characteristic.

УДК 37.09:159.922.76-056.49

Кас'яненко О. М.

кандидат педагогічних наук, старший викладач,

Мукачівський державний університет

Старова Ю.В.

кандидат психологічних наук, практичний психолог,

Гуманітарно-педагогічного коледж

Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ГІПЕРАКТИВНИХ ДІТЕЙ

У статті окреслено основні проблеми навчання і виховання гіперактивних дітей у початковій школі; висвітлена їх адаптація в колективі; вказано умови її педагогічної корекції негативних проявів гіперактивної поведінки учнів початкових класів.

Ключові слова: молодший шкільний вік, гіперактивна поведінка, дефіцит уваги, індивідуальний підхід.

З початком навчання дітей у школі батьки і педагоги зазнають чимало прикрощів через їхні труднощі в навчанні і поведінці. Постійно збуджені, неуважні, непосидючі й галасливі, – такі діти приковують до себе увагу вчителя, якому необхідно стежити, щоб вони спокійно сиділи, виконували завдання, не заважали однокласникам.

Саме у молодшому шкільному віці гіперактивність дитини є визначальною для її повноцінного розвитку в особистісному та інтелектуальному аспектах.

Проблеми готовності майбутнього вчителя до роботи з гіперактивними учнями, її різні аспекти привертала увагу вчених І.М. Богданова, А.М. Богуш, М.Б. Євтух, Є.Є. Карпова, З.Н. Курлянд, А.Ф. Линенко, Р.І. Хмелюк, О.С. Цокур. На думку науковців, гіперактивність як явище, має свої особливості та

потребує кваліфікованого педагогічного керівництва, адекватної допомоги і психологічного супроводу процесу навчання у масовій школі.

На думку науковців, гіперактивність як явище, має свої особливості та потребує кваліфікованого педагогічного керівництва, адекватної допомоги і психологічного супроводу процесу навчання у масовій школі [1, 2].

Процес навчання гіперактивних дітей у школі, їх адаптація в колективі мають та вимагають спеціального аналізу й особливої організації.

Глибоке знання індивідуальних особливостей учня необхідне для розв'язання двох взаємопов'язаних завдань: 1) індивідуалізації – підтримки і розвитку як окремого, особливого, своєрідного індивіда (потенціалу особистості); 2) соціалізації – адаптації у соціальному середовищі і самореалізації особистості в ньому.

Головною умовою інноваційних змін у системі загальної середньої освіти є впровадження компетентнісного та особистісно-орієнтованого підходів до навчання, виховання і розвитку школярів. Одним із основних принципів навчання виступає індивідуальний підхід, який передбачає глибоке вивчення особистості дитини, у тому числі особливостей її психічного розвитку. особливості розвитку дітей молодшого шкільного віку, оскільки саме від учителя залежить, як він надаватиме педагогічну підтримку, щоб вмотивувати дитину, не позбавивши її бажання навчатися.

У професійній діяльності педагога практичне спрямування має не вивчення психіки дитини, а орієнтація на підвищення ефективності навчання й виховання. Проте знання особливостей кожної дитини необхідне педагогові для забезпечення індивідуального підходу у роботі. При цьому досвід свідчить, що педагоги не поспішають поповнювати наукові знання з психології, а використовують наявні знання для визначення психолого-педагогічних характеристик своїх вихованців, простежують їх прояв у кожній конкретній дитини. Ось чому важливими є знання педагога з психології та розвитку дитини відповідно до віку. Це допоможе у розумінні причин певних проявів поведінки дітей, визначенні їхніх схильностей, створенні умов для їхнього розвитку та з'ясуванні допомоги й підтримки, необхідної школяреві у певній ситуації. Саме виходячи з концепцій розуміння індивідуального розвитку учня з гіперактивним розладом, які мають вплив на навчання дитини, у своєму дослідженні ми зупинилися на психолого-педагогічній характеристиці учня з гіперактивним розладом [3].

Учні з ГРДУ під час тестування у середньому отримують значно менше за своїх однолітків. Учені пов'язують низькі показники IQ не із самим розладом, а з низькою здатністю до навчання. І далі вони підсумовують, що на низький рівень результату впливає порушення виконавчої функції, оперативної

пам'яті, а особливо – вербальна оперативна пам'ять та швидкість обробки інформації [85].

Виконавча функція (ВФ) є набором психічних процесів, що дозволяють підключати досвід минулого із дією «тут і тепер». ВФ необхідна для виконання таких дій: планування, організація, розробка стратегії (звертаючи увагу на минулий досвід) і перенесення його в іншу ситуацію, управління часом і простором. ВФ включає широкий ряд функцій мозку, а саме: активувати, впорядковувати, інтегрувати і керувати іншими функціями, які дають змогу індивіду ефективно функціонувати. ВФ включає здатність дитини до узагальнення, цілеспрямованої поведінки, ініціювання, упорядкування та контролю складних поведінкових дій, розв'язання задач. Порушення виконавчої функції може проявлятися через дезорганізацію процесів мислення, поведінку та прояви емоцій.

Усвідомлення порушення ВФ дитини з ГРДУ допомагає педагогові зрозуміти, що фундаментальні проблеми учнів з ГРДУ пов'язані з порушеною саморегуляцією. Тому такі діти часто вимагають від учителя високого рівня зворотного зв'язку, щоб знати, що саме вони роблять правильно, а що ні. Коли учні чують: «стоп!» вони насправді можуть не розуміти, на яку саме поведінку вчитель зараз вказує.

Самоорганізація: організація завдання та підготовка необхідного матеріалу, оцінка часу, визначення пріоритетів під час виконання завдання, вміння розпочати його виконувати. В учнів із ГРДУ відзначається складність – надмірне зволікання. Вони досить часто відкладають початок роботи – навіть якщо це дуже важливе завдання – до останньої хвилини.

Здатність зосереджувати увагу: зосередження, підтримання фокусу уваги, переключення уваги на завдання. Виявлено, що учні з ГРДУ досить легко відволікаються не тільки на те, що відбувається навколо них, але і на власні думки. Наприклад, зосередитися на читанні – одне з найскладніших завдань для учнів із гіперактивним розладом. Як правило, такі діти розуміють, як читати слово, проте досить часто їм доводиться перечитувати, щоб зрозуміти прочитане і запам'ятати.

Вольова сфера: регулювання пильності, підтримування мотивації і швидкість обробки інформації. Багато учнів із ГРДУ, як зазначається у дослідженнях, можуть виконувати короточасні завдання із хорошим результатом, але виконання роботи ускладнюється, якщо вона вимагає більших зусиль та є довготривалою. Складністю стає і виконання завдань, що вимагають обмеження у часі (самостійна робота, контрольна робота, тестове завдання).

Емоції: управління та моделювання емоцій. Хоча ДСПР-IV не визнає будь-яких симптомів, пов'язаних з управлінням емоцій як прояв ГРДУ, але в

учнів із ГРДУ проявляються труднощі, пов'язані з контролем таких емоцій як: розчарування, гнів, занепокоєння, хвилювання, бажання та ін.

Дія: моніторинг, регулювання. Учні з ГРДУ мають труднощі з моніторингом та регулюванням, оскільки досить часто не зауважують, як люди поруч дивуються, відчувають біль або дратуються через їхню поведінку чи висловлювання. Проте самі «об'єкти роздратування» не в змозі змінити свою поведінку в зв'язку з конкретними обставинами, що призвели до негативної реакції. Як наслідок, – їм важко налагоджувати соціальні взаємини та мати друзів, що, своєю чергою, стає причиною заниженої самооцінки.

Пам'ять: функція робочої пам'яті і можливість відтворити набутий досвід. Люди з ГРДУ дуже часто володіють феноменальною пам'яттю, особливо на те, що відбувалося давно, проте їм потрібно чимало зусиль, щоби пригадати, де вони поставили якусь річ, або що їм було сказано щойно, про що вони тільки-но прочитали, що хотіли сказати. Люди з ГРДУ часто скаржаться на неможливість відтворення того, чого їх навчили.

Попри те, що учні з ГРДУ мають низку труднощів, вони також характеризуються сильними сторонами: добре самовиражаються; швидко переносять у практику те, чого їх навчили; з ними весело; вони проявляють зацікавленість; мають почуття гумору; артистичні; енергійні; переповнені ентузіазмом.

Отже, знання вікової психології та розуміння особливостей прояву симптомів гіперактивного розладу у дітей допомагають педагогові в ранньому виявленні цього порушення і вчасному залученню сім'ї та інших фахівців до підтримки дитини у навчально-виховному процесі. Це сприяє розумінню педагогом причини певних труднощів дитини з ГРДУ у вивченні математики, формуванні навичок письма та читання, а також ставленню до окремих проявів її поведінки як особливості такої дитини, а не браку вихованості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боднарчук І. Гіперактивна дитина в школі: особливості поведінки, виховання та навчання / І. Боднарчук // Початкова школа: науково-методичний журнал. - №5. - 2018 р. – С. 1-4.
2. Ліпартеліані Даріко. Особливості виховання гіперактивних дітей молодшого шкільного віку/ Даріко Ліпартеліані // Початкова школа: науково-методичний журнал. - №4. - 2011 р. – С. 47-48.
3. Романчук О. Гіперактивний розлад з дефіцитом уваги у дітей: практ. керівництво / О. Романчук. – Л.: Навчально-реабілітаційний центр «Джерело», 2008. – 323 с.

The article has outlined the main problems of teaching and upbringing of hyperactive children in primary school; highlighted their adaptation in the collective; has indicated the conditions of pedagogical correction of negative manifestations of hyperactive behavior of primary school pupils.

Key words: junior school age, hyperactive behavior, lack of attention, individual approach.

УДК 159.942-053.2/5:37.018.32(045)

Коверняга О.М.
магістр I курсу, спеціальності 053 «Психологія»
Мукачівський державний університет
Костю С.Й.
кандидат психологічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬСЯ В ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗАКЛАДАХ ОПІКИ

У статті представлено аналіз наукових досліджень з питань розвитку емоційної сфери дітей-сиріт та дітей які позбавлені батьківської опіки, що виховуються в інституційних закладах опіки. Вказано на особливості та чинники, що гальмують їх психічний розвиток.

Ключові слова: діти-сироти, емоційний розвиток, емоційна сфера, сімейне виховання, інституційні заклади опіки.

Проблема особливостей розвитку емоційної сфери дітей є актуальною як у теоретичному, так і суто прикладному аспектах (І.Д. Бех, О.В. Запорожець, О.І. Кульчицька, Я.З. Неверович та інші). Розкриття психологічних механізмів, що детермінують розвиток емоційної сфери, ускладнюється багатьма факторами. На формування емоційної сфери особистості дитини впливають також і характер стосунків між батьками та між батьками й дітьми; іншими членами сім'ї; ставлення батьків до праці, їхня участь у суспільному житті, інтереси, моральні цінності тощо.

На необхідності сімейного виховання як оптимальної умови гармонійного розвитку дитини свого часу вказували й педагоги-гуманісти: Г. Гмайнер, П. Лесгафт, О. Макаренко, Й. Песталоцці, В. Сухомлинський, К.Ушинський. Вони вважали, що сім'я є одним із найважливіших інститутів соціалізації дитини,

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>